

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ที่เป็นลักษณะของการวิจัยเอกสาร (Documentary Research) โดยมีกระบวนการดำเนินการวิจัย 4 หัวข้อดังต่อไปนี้

1. แหล่งข้อมูลการวิจัย
  - 1.1 แหล่งข้อมูล
  - 1.2 ข้อมูล
2. เครื่องมือ
  - 2.1 เครื่องมือหลักและเครื่องมือช่วย
  - 2.2 การเตรียมความพร้อมของนักวิจัยในการเป็นเครื่องมือที่ดี
3. วิธีการเก็บและการวิเคราะห์ข้อมูล
  - 3.1 การเก็บข้อมูล
  - 3.2 การวิเคราะห์ข้อมูล
  - 3.3 การสังเคราะห์ข้อมูล
4. การตรวจสอบของผู้เชี่ยวชาญ
  - 4.1 การคัดเลือกผู้เชี่ยวชาญ
  - 4.2 วิธีการตรวจสอบของผู้เชี่ยวชาญ

1. แหล่งข้อมูล

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดแหล่งข้อมูลของการวิจัย ซึ่งจะมีการกำหนดเกณฑ์การตัดของข้อมูล ลักษณะของกลุ่มที่เลือกเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย แนวทางการศึกษาเอกสาร ซึ่งพัฒนาโดยผู้วิจัย ได้มาจากการทบทวนวรรณกรรม จากเอกสาร หนังสือ ที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับเนื้อหาในงานวิจัย โดยแบ่งเป็น 2 ส่วน ดังนี้

สามารถแยกออกเป็น 2 ส่วน ประกอบด้วย

- 1.1 แหล่งข้อมูล (แหล่งที่มาของข้อมูล)
- 1.2 ข้อมูล (เนื้อหา/เอกสาร)

1.1 แหล่งข้อมูล

แหล่งข้อมูลในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยต้องการที่จะเข้าถึงแหล่งข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการแพทย์แผนไทยที่มีอยู่ในปัจจุบันให้ได้มากที่สุด ค้นหาแหล่งข้อมูลจากเอกสารที่มีข้อมูล หรือมีเนื้อหาที่ต้องการ ครบถ้วน และน่าเชื่อถือ โดยการเข้าถึงแหล่งข้อมูลของเอกสารมี 2 กลุ่ม คือกลุ่มที่เป็นแหล่งข้อมูลที่ผู้วิจัยสามารถเข้าถึงเอกสารและข้อมูลได้ทันที เพราะเป็นแหล่งข้อมูลสาธารณะ

สามารถสืบค้นข้อมูลได้ทันที และกลุ่มที่มีแหล่งข้อมูลเฉพาะ ต้องขออนุญาตก่อนเข้าสืบค้นข้อมูล หรืออาจต้องทำหนังสือจากสาขาวิชา ขออนุญาตเพื่อเข้าสืบค้นข้อมูล

ซึ่งมีแหล่งข้อมูลที่รวมไปถึงการเข้าถึงแหล่งข้อมูลต่างๆ ดังต่อไปนี้

1. หอสมุดแห่งชาติ

หอสมุดแห่งชาติ เป็นแหล่งข้อมูลที่สำคัญในการศึกษารวบรวมข้อมูลในครั้งนี้ เพราะเป็นแหล่งข้อมูลที่รวบรวมตำรา เอกสาร บทความ รวมไปถึงวิทยานิพนธ์และงานวิจัยอยู่ในสถานที่เดียวกัน แต่เนื่องด้วยการวิจัยนี้จะเน้นเรื่องการเก็บรวบรวมข้อมูลให้ได้ครบถ้วนสมบูรณ์ที่สุด จึงมีความจำเป็นที่จะต้องค้นหาข้อมูลซึ่งเป็นเอกสารเก่าโบราณ และหอสมุดมีข้อจำกัดในการเข้าถึงในส่วนของข้อมูลมีปรากฏอยู่ในเอกสารเก่าโดยจะมีระเบียบในการเข้าถึงเนื้อหาที่แต่ต่างกันไปตามอายุและความสมบูรณ์ของเอกสารนั้นๆ ได้แก่ เอกสารที่คัดลอกได้เท่า เอกสารที่สามารถถ่ายภาพได้ และเอกสารที่สามารถถ่ายสำเนาได้

แต่ในกรณีที่เป็นข้อมูลเฉพาะ เช่น หนังสือเก่า งานวิจัย ฯลฯ ต้องขออนุญาตสืบค้นข้อมูล หรืออาจต้องทำหนังสือจากสาขาวิชา ขออนุญาตในการเข้าสืบค้นข้อมูล เนื่องจากหอสมุดแห่งชาติ มีการรักษาความปลอดภัยของหนังสือหรือเอกสารต่างๆ อย่างเข้มงวด

ในกรณีที่หอสมุดแห่งชาติ ไม่อนุญาตให้ถ่ายเอกสารหนังสือเก่า เอกสารเก่า หรือข้อมูลเฉพาะบางอย่าง ถ้าหอสมุดแห่งชาติ ยังอนุญาตให้นำข้อมูลออกมาได้ จะใช้วิธีการจดบันทึกข้อมูลหรือถ่ายรูปหนังสือหรือเอกสารหน้าที่ต้องการใช้

2. แหล่งข้อมูลอื่นๆ

ที่ผู้วิจัยต้องการค้นคว้าเพิ่มเติมจากส่วนของแหล่งข้อมูลแรก เนื่องจากอาจมีเอกสารที่มีอยู่เฉพาะที่ของแหล่งข้อมูลนั้น ซึ่งจะมีแหล่งข้อมูลดังต่อไปนี้

- หอสมุดตำราพระราชานุญาต
- กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก กระทรวงสาธารณสุข
- สถาบันการแพทย์แผนไทย
- สถาบันวิจัยการแพทย์แผนไทย
- โรงพยาบาลศิริราช
- ห้องสมุดมหาวิทยาลัยมหิดล
- ห้องสมุดจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- สำนักวิทยบริการวิชาการ มหาวิทยาลัยศิลปากร
- ศูนย์วิทยบริการ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา
- อุทยานการเรียนรู้

1.2 ข้อมูล

ในส่วนของข้อมูล ที่ต้องการที่จะสืบค้น ซึ่งผู้วิจัยจะค้นคว้าเอกสาร โดยการวิเคราะห์สังเคราะห์เอกสาร ที่เกี่ยวข้องกับโรคเบาหวานตามแนวคิดทฤษฎีการแพทย์แผนไทย โดยศึกษาจากคัมภีร์ทางการแพทย์แผนไทย ซึ่งจากการสำรวจข้อมูลเนื้อหาในคัมภีร์ต่างๆ

ผู้วิจัยได้กำหนดเกณฑ์ในการคัดเลือกคัมภีร์ที่มีเนื้อหาสาระที่เกี่ยวข้องกับโรคเบาหวานในการอธิบายความสัมพันธ์ต่างๆ ที่สอดคล้องตามวัตถุประสงค์ ดังต่อไปนี้

1. คัมภีร์ที่มีเนื้อหาสาระที่ใช้ในการอธิบายกลไก, สาเหตุ และผลกระทบ
2. คัมภีร์ที่มีเนื้อหาสาระของขั้นตอน/วิธีการในการตรวจและวินิจฉัยโรค
3. คัมภีร์ที่มีเนื้อหาสาระในการรักษาโรคเบาหวาน
4. คัมภีร์ที่มีเนื้อหาสาระของขั้นตอน/วิธีการในการประเมินผลการรักษา

2. เครื่องมือการวิจัย

2.1 เครื่องมือหลักและเครื่องมือช่วย

เครื่องมือหลักที่ใช้ในการวิจัยเชิงคุณภาพที่สำคัญ คือ ผู้วิจัย

เครื่องมือช่วยของการวิจัยนี้ ผู้วิจัยจะต้องเตรียมเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยในครั้งนี้ที่เป็น การวิจัยเอกสาร ซึ่งข้อมูลทั้งหมดจะได้จากแหล่งข้อมูลและส่วนของข้อมูลที่กล่าวในส่วนของ แหล่งข้อมูลแล้วนั้น ผู้วิจัยจะต้องมีเครื่องมือช่วยที่จะช่วยในการทำกรวิจัยในครั้งนี้ได้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น คือ การกำหนดโครงสร้างของประเด็นข้อมูลที่เราต้องการโดยจัดทำเป็นตารางวิเคราะห์ข้อมูลในการ ตรวจสอบประเด็นต่างๆในส่วนของเนื้อหาของข้อมูลต่างๆ จะแยกข้อมูลออกเป็นส่วนๆ

นอกจากนี้ผู้วิจัยจะต้องมีเครื่องมือเสริมอื่นๆ ได้แก่ คอมพิวเตอร์ เทปบันทึกเสียง สมุด จดบันทึก ปากกา กล้องถ่ายรูป อุปกรณ์ในการบันทึก, คัดลอกหรือสำเนา และอื่นๆ ที่จำเป็น

2.2 การเตรียมความพร้อมของนักวิจัยในการเป็นเครื่องมือที่ดี

แนวทางในการกำหนดประเด็นที่ต้องการศึกษาในการทำงานวิจัยนี้ จำเป็นต้องกำหนด ประเด็นในการศึกษาข้อมูล เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ตรงประเด็นที่ต้องการศึกษา มีความถูกต้อง ตรงกับ วัตถุประสงค์ในการวิจัย ทำให้ได้งานวิจัยที่มีความถูกต้องและสามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้มากที่สุด ไม่ได้ข้อมูลที่มากจนเกินไปและไม่ตรงตามประเด็นที่ต้องการศึกษาจริง โดยมีแนวทางกำหนดประเด็น การศึกษา ดังนี้

- รายละเอียดในคัมภีร์ที่ปรากฏในเอกสารต่าง ๆ จากต้นฉบับ เท่านั้น ไม่ควรศึกษาจาก แหล่งข้อมูลที่ย่อหรือสรุปคัมภีร์ไว้แล้ว เพราะอาจทำให้ข้อมูลที่ได้คลาดเคลื่อน ไม่ถูกต้อง และไม่ได้ ข้อมูลที่ครบถ้วน
- ประวัติและความเป็นมาของคัมภีร์ที่ปรากฏในเอกสารต่าง ๆ เพื่อศึกษาอิทธิพลของยุค สมัยหรือความเป็นมาของคัมภีร์ ซึ่งอาจมีอิทธิพลต่อเนื้อหาในคัมภีร์
- ศึกษาประเด็นสำคัญที่มีการกล่าวในคัมภีร์ที่ปรากฏในเอกสารต่าง ๆ กล่าวถึงอะไร และเน้นเนื้อหาหรือประเด็นใดเป็นสำคัญ
- ศึกษาคัมภีร์ ว่ามีเนื้อหาส่วนใดในคัมภีร์ที่ละเอียด เนื้อหาที่มีการเน้นในคัมภีร์

- ศึกษา จุดอ่อน ของคัมภีร์ที่ปรากฏในเอกสารต่าง ๆ ในเนื้อหาที่ขาดหายไป ไม่ครบถ้วนสมบูรณ์ การกล่าวถึงเรื่องใดเรื่องหนึ่งมากหรือน้อยจนเกินไป หรือมีข้อมูลส่วนใดที่ไม่สามารถอธิบายได้ชัดเจน

3. วิธีการเก็บและการวิเคราะห์ข้อมูล

ในส่วนของวิธีการเก็บข้อมูล ซึ่งผู้วิจัยเป็นเครื่องการวิจัย โดยใช้วิธีการเก็บข้อมูล ผู้วิจัยต้องนำในส่วนของเนื้อหาที่ปรากฏอยู่ในเอกสาร คัมภีร์/ตำรา ซึ่งจะมีขั้นตอนดังต่อไปนี้

3.1 การเก็บข้อมูลจากเอกสาร

การเก็บข้อมูลจากตำราเอกสาร และข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการงานวิจัย แบ่งวิธีการทำงานออกเป็น

- 1.1 รวบรวมเอกสาร ตำรา ทางการแพทย์แผนไทยที่เกี่ยวข้องกับโรคเบาหวานให้ครบถ้วนและสมบูรณ์ที่สุด
- 1.2 รวบรวมเนื้อหาโดยใช้ประเด็นที่สอดคล้องตามวัตถุประสงค์ที่เกี่ยวข้องมีความสัมพันธ์กันกับการอธิบายถึง สาเหตุ กลไก การเกิดโรค การวินิจฉัย รวมไปถึงการรักษาการจ่ายยาและการประเมินผลการรักษา

แนวทางในการเรียบเรียงข้อมูล

ในงานวิจัยมีการเรียบเรียงข้อมูล ดังนี้

- ประวัติและความเป็นมาของคัมภีร์ที่ปรากฏในเอกสารต่าง ๆ และวิเคราะห์ ประวัติและความเป็นมาของแต่ละคัมภีร์ และยุคสมัยที่อาจมีผลต่อเนื้อหาในคัมภีร์
- เนื้อหาทั้งหมดของคัมภีร์ที่ปรากฏในเอกสารต่าง ๆ
- แพล เนื้อหาในแต่ละคัมภีร์อย่างละเอียด แลละสรุป เนื้อหาและประเด็นหลักในแต่ละคัมภีร์
- วิเคราะห์จุดแข็งของคัมภีร์
- วิเคราะห์จุดอ่อนของคัมภีร์
- นำผลการวิเคราะห์ประวัติ เนื้อหาหลัก จุดแข็ง และจุดอ่อน ของแต่ละคัมภีร์ มาเปรียบเทียบกันเพื่อหาความเหมือนและความแตกต่าง โดยวิเคราะห์เปรียบเทียบแต่ละหัวข้อ เพื่อให้เห็นความเหมือนหรือความแตกต่างของแต่ละคัมภีร์อย่างชัดเจน

3.2 การวิเคราะห์ข้อมูล

1. การอ่าน

ผู้วิจัยจะต้องเป็นนักอ่านที่ดี การนำเอกสาร คัมภีร์/ตำรา ต่างๆ ทั้งหมด 19 คัมภีร์ จากตำรา 40 เล่ม โดยอ่านเนื้อหาที่ปรากฏอยู่ในเอกสารทั้งหมด และการอ่านซ้ำในส่วนของเนื้อหาที่ผู้วิจัยยังสงสัย และต้องเปิดพจนานุกรมศัพท์ทางการแพทย์แผนไทยในคำที่ไม่เข้าใจประกอบไปด้วย

2. การจับประเด็น

หลังจากผู้วิจัยอ่านเนื้อหาเอกสาร ทั้งในส่วนของคัมภีร์และตำราทั้งหมดแล้ว ก็จะทำ การอ่านซ้ำอีกครั้ง โดยครั้งนี้จะเป็นการอ่านจับประเด็นในส่วนต่างๆ ของเนื้อหาที่ปรากฏอยู่ในคัมภีร์หรือตำรา โดยผู้วิจัยจะต้องหาในส่วนของประเด็นที่สำคัญต่างๆ ของเนื้อหา แล้วจดบันทึกไว้ แล้วมีการบันทึกจากส่วนที่ของเนื้อหาข้อมูลที่น่าออกมา จากคัมภีร์/ตำราเล่มไหน หน้าไหน บรรทัดที่เท่าไร โดยนำมาบันทึกลงในสมุด หรือคอมพิวเตอร์ เพื่อที่จะเป็นฐานข้อมูลในการสืบค้นและการวิเคราะห์สังเคราะห์ต่อไป

3. การจัดหมวดหมู่ของประเด็นหรือการแยกแแจกแจงหมวดหมู่

ในขั้นตอนต่อไปผู้วิจัย จะทำการแยกแยะในส่วนของข้อมูลจัดหมวดหมู่ของประเด็นเนื้อหาสาระต่างๆ ที่มีความเหมือนกันหรือคล้ายคลึงกันเข้าด้วยกัน โดยอาจจะมีการแบ่งหมวดหมู่ให้เหมาะสมตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย และจะแจกแจงหมวดหมู่โดยแบ่งให้ละเอียด และย่อยมากที่สุด

4. การตรวจสอบความถูกต้อง และความสมบูรณ์ของข้อมูล

ส่วนของการเก็บข้อมูลในส่วนสุดท้าย คือการตรวจสอบความถูกต้อง ข้อเท็จจริง และความสมบูรณ์ของข้อมูลความจริงตามแนวคิดทฤษฎี และความเชื่อมโยงของแต่ละประเด็น โดยผู้วิจัยจะตรวจสอบความถูกต้องจะมีการทำตารางการวิเคราะห์ข้อมูลในการตรวจสอบการครบสมบูรณ์ของเนื้อหาของข้อมูลที่ได้จากส่วนต่างๆ โครงสร้างของแต่ละประเด็นข้อมูลการแบ่งแยกข้อมูลออกเป็น ส่วนๆ

4. การสังเคราะห์ข้อมูล

การสังเคราะห์ข้อมูลได้ตั้งจากข้อมูลที่แยกหมวดหมู่ของการวิเคราะห์ข้อมูลในส่วน ของเนื้อหาสาระต่างๆ ที่ปรากฏอยู่ในคัมภีร์ทางการแพทย์แผนไทย โดยจะเป็นการสังเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ

การสังเคราะห์ข้อมูลของการวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยจะนำข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์ใน ส่วนของข้อมูลต่างๆ เป็นกระบวนการที่นำเอาข้อมูลในส่วนต่างๆ ที่แยกออกเป็นหมวดหมู่ของข้อมูล นำมารวบรวมคิดวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลเข้าด้วยกันให้เกิดเป็นข้อมูลใหม่ที่ครบถ้วนสมบูรณ์ ตามวัตถุประสงค์ของงานวิจัย

องค์ประกอบต่างๆ ของทฤษฎีทางการแพทย์แผนไทยที่ได้อธิบายเรื่องที่เกี่ยวข้องกับโรคเบาหวานในเชิงทฤษฎีการแพทย์แผนไทย โดยเรียบเรียงให้ได้สัดส่วนตามที่ต้องการของ วัตถุประสงค์ ซึ่งจะได้องค์ความรู้โรคเบาหวานในเชิงทฤษฎีการแพทย์แผนไทย

5. การตรวจสอบและชี้แนะจากผู้เชี่ยวชาญ

ในการวิจัยส่วนนี้ จะเป็นส่วนที่จะได้ความสมบูรณ์ที่สุดของการวิจัยครั้งนี้ คือจากที่ผู้วิจัยได้ทำการเก็บและรวบรวมข้อมูล นำมาวิเคราะห์ข้อมูล และสังเคราะห์ข้อมูล จนกระทั่งสร้างให้เกิดองค์ประกอบต่างๆ ของทฤษฎีการแพทย์แผนไทยที่อธิบายเรื่องที่เกี่ยวข้องกับโรคเบาหวานในเชิงทฤษฎีทางการแพทย์แผนไทย ซึ่งจะได้ ร่างองค์ความรู้โรคเบาหวานในเชิงทฤษฎีการแพทย์แผนไทย ในส่วนต่อไปเพื่อให้ร่างองค์ความรู้ดังกล่าวเกิดความสมบูรณ์มากที่สุดผู้วิจัยจึงต้องมีการตรวจสอบและชี้แนะจากผู้เชี่ยวชาญทางด้านทางการแพทย์แผนไทย

5.1 การคัดเลือกผู้เชี่ยวชาญ

เป็นส่วนหนึ่งของการเก็บข้อมูล ซึ่งจะเก็บข้อมูลจากผู้เชี่ยวชาญ เพื่อที่จะยืนยันและสนับสนุนรวมทั้งให้ความเห็นเกี่ยวกับ ร่างองค์ความรู้โรคเบาหวานในเชิงทฤษฎีการแพทย์แผนไทย ผู้วิจัยได้กำหนดในส่วนของผู้เชี่ยวชาญ ซึ่งคัดเลือกจากผู้ทรงคุณวุฒิด้านการแพทย์แผนไทย ผู้เชี่ยวชาญทางการแพทย์แผนไทย แพทย์แผนไทย และนักวิชาการ โดยจะต้องเป็นผู้ที่ได้รับรองจากองค์กรหรือสถาบัน เป็นบุคคลที่มีชื่อเสียงในวงการแพทย์แผนไทย มีรายชื่อดังต่อไปนี้

1. อาจารย์สัญญาชัย เมฆฤทธิไกร	ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการแพทย์แผนไทย
2. อาจารย์คมสัน ทินกร ณ อยุธยา	ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการแพทย์แผนไทย
3. อาจารย์อรุณวรรณ เสงตระกุล	ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการแพทย์แผนไทย

5.2 วิธีการตรวจสอบของผู้เชี่ยวชาญ

เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อใช้ในการศึกษาเชิงลึกด้วยการสัมภาษณ์ (interview) การสัมภาษณ์เป็นการเจาะลึกประเด็นต่าง ๆ ที่ผู้วิจัยได้รวบรวมเป็นร่างองค์ความรู้ดังกล่าว แบ่งได้ดังนี้

1. การสนทนากลุ่ม (focus group discussion) เป็นการระดมสมองและการอภิปรายในเรื่องที่ผู้วิจัยกำลังศึกษา และให้ความเห็นและรับรองแนวคิดของผู้วิจัยในเรื่องของ ร่างองค์ความรู้โรคเบาหวานในเชิงทฤษฎีการแพทย์แผนไทย ซึ่งผู้เข้าร่วมสนทนาเป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถและมีประสบการณ์ในด้านการแพทย์แผนไทย ในการจัดกลุ่มสนทนา จะใช้ผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้เชี่ยวชาญด้านการแพทย์แผนไทย แพทย์แผนไทย และนักวิชาการ จำนวน 5 คน โดยผู้วิจัยเป็นผู้ดำเนินการสนทนา และมีผู้ช่วยในการบันทึกภาพและอัดเสียงอีก 1 - 2 คน

2. การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (in-depth interview) เป็นการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (key informant interview) ซึ่งเป็นผู้ที่มีความรู้หรือมีข้อมูลในเรื่องที่ผู้วิจัยกำลังศึกษาหรือมีความเกี่ยวข้องในส่วนของรายละเอียดต่างภายในเนื้อหาสาระต่างๆ โดยกำหนดผู้ที่จะได้รับการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกดังกล่าวข้างต้นลำดับที่ 1-3 ของรายชื่อ ซึ่งเป็นผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญทางการแพทย์แผนไทย ก่อนที่จะเชิญมาสนทนากลุ่มเพื่อที่จะให้ความเห็นกับ ร่างองค์ความรู้โรคเบาหวานในเชิงทฤษฎีการแพทย์แผนไทย

หลังจากผ่านการตรวจสอบจากผู้เชี่ยวชาญแล้วนั้น ผู้วิจัย จะนำเอาแนวความคิด
ข้อเสนอแนะต่างๆ ที่ได้รับจากผู้เชี่ยวชาญ นำมาเสริมในส่วนของคุณสมบัติของแนวคิดทฤษฎีการแพทย์
แผนไทย ผลของการวิจัยนี้คือ **องค์ความรู้โรคเบาหวานในเชิงทฤษฎีการแพทย์แผนไทย**